

Den (be)lysande

Fritänkaren

Nr. 241 Januari 2016

Tjugofjärde årgångens andra nummer

Innehåll i detta nummer:

Mikael Fürst – en tacksam krönika	2
Det märkliga fallet Viktor Gunnarsson	3
Bernt Carlssons farliga bagage	6
Ahasverus minnen, del 149: <i>Desillusionisten</i>	7
Några requiemmassor (från Mozart till Maciejewski)	9
Några filmer (<i>Black Mass, Revenant, The Bridge of Spies, Trumbo m.fl.</i>)	11
Några milstenar, januari 2016	15
Kalasresa med förvecklingar, del 11: <i>Stilla dagar i Pelling</i>	15
Tillbaka till Zanskar, del 6: <i>Mera intervjuer</i>	17
Tålamodsresan, del 13: <i>Uppbrott</i>	19
Fjölårets avslutning	20

Fritänkaren, som aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månde, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 – 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på över 12 år.

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumerat även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 3.1.2015

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 263

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Mikael Fürst – en tacksam krönika

Det kan inte överskattas hur mycket Mikael Fürst betydde för alla oss som kände honom i egenskap av den förste riddaren av Kronhusgatan, då det var han som öppnade sitt hus för oss och fritt lät oss använda hans lägenhet för den betydande ungdomsrörelse som genom hans initiativ blev av oöverskådlig betydelse för allas vår utveckling.

Han kom från Lund som fil.kand. och var egentligen utbildad lärare men var intresserad av alltför mycket för att ha tid för undervisning, förrän han faktiskt började bli till åren kommen och flyttade till Stockholm.

Kronhusgatans arkitektkontor på nummer 10 ovanför kaféet utvecklades till något av ett kulturcentrum, då den stora lokalen inte bara var idealisk för konstutställningar med sina djupa fönsternischer, utan det var faktiskt där som den så kallade Renässansgruppen hade sin upprinnelse med även andra eldsjälar som arkitekt, sedermera fil.dr. Bernt Skovdahl och skulptrisen Gun Lanciai, min moder; och den stora kollektiva konstutställningen våren 1970 blev något av en happening genom att den egentligen aldrig tog slut utan ständigt fortsatte i nya former, som sedan även fortplantade sig i andra lokaler, som till exempel Renässansgruppens samlingslokal på Bangatan 24, som var i högsta grad livaktig ända tills huset revs.

Det var egentligen huvudintresset i Kronhusgatans aktiviteter – att bromsa och motverka rivningsraseriet. Även andra kulturpersonligheter skrev under detta, som till exempel Tord Baeckström, och så länge gamla Kronhusgatan fick stå kvar var verksamheten och aktiviteterna för dess och Östra Nordstans bevarande oupphörlig.

Men till slut kom rivningen i samband med att även klenoder som Arkaden och Grand Hotell fick stryka med utom diverse andra för sina pittoreska miljöer ovärderliga stadsdelar som gamla Masthugget, Annedal, Landala, Olskroken och slutligen Haga, där det först i början på 80-talet äntligen sattes stopp för rivningsraseriet, när grävskoporna började ge sig på kulturminnesmärken. Men då hade det mesta av alla Göteborgs mest unika trähusmiljöer redan förstörts – ingen stad i Sverige drabbades så hårt av rivningsraseriet som Göteborg, där egentligen samtliga arbetarstadsdelar jämnades med marken för byggandet av höghuslådor som fästningar för isolering av medborgarna.

Då hade för länge sedan Kronhusgänget skingrats för alla världens vindar, och de flesta försvann utomlands eller till Stockholm. Efter rivningen av hans hem vid Kronhusgatan engagerade sig Mikael utomlands i ett oöverskådligt översättningsprojekt och försvann sedan till Stockholm, men då och då syntes han ändå fortfarande i Göteborg. Framför allt var han och vi måna om att hålla kontakten.

Mot slutet blev han dock allt mera sällsynt, han fick problem med boendet mot sin levnads höst, och en längre tid fungerade inte hans postgång – tyvärr ett ofta förekommande problem sedan postverket privatiserades. När jag till slut inte hört av honom på länge frågade jag min bror

i Danmark om han visste något. Han kunde meddela att Mikael tagit avsked, troligen någon gång under våren. Detta var i december. Jag hade senast hört av honom den 9 juni.

Det verkade som om hans andra vänner i Göteborg inte heller vetat något om hans avsked. Det verkade som om han velat försvinna så obemärkt som möjligt, som en gäst som medveten om hur viktig han var vid festen valt att slinka ut bakvägen när det var dags utan att ta farväl.

Man mindes då de utomordentliga festerna på Kronhusgatan främst 1969, när dess samling blomstrade som bäst. Det var faktiskt som riktiga renässansbanketter det handlade om, och det minnet och av Mikael som dess Lorenzo il Magnifico kommer aldrig att glömmas. Han var på något sätt tidlös i sin ungdom, och aldrig hade man kunnat tro att han ändå faktiskt var äldst av oss alla – han skulle fylla 78.

Belysande minnesord i DN: <http://www.dn.se/arkiv/kultur/mikael-furst>

Det märkliga fallet Viktor Gunnarsson

Viktor Åke Lennart Gunnarsson var 33-åringen som var den första som anhölls som misstänkt för mordet på Olof Palme för knappt 30 år sedan. Han anhölls nio dagar efter mordet men släpptes efter ett dygn för att därpå anhållas på nytt som skäligen misstänkt för delaktighet i mordet genom ett antal vittnens utsagor. Den 19 mars häktades han för ”på sannolika skäl delaktig i mordet som gärningsman” enligt chefsåklagare K.G.Svensson, som väckte åtal. Emellertid gav honom ett vittne kallad 'Djalo' alibi, och han släpptes fri trots vilda protester från mordutredarna. Man fortsatte ändå bevaka honom, men den 16 maj avfärdades han från förundersökningen medan mordutredarna i stället koncentrerade sig på fallet Christer Pettersson, som bara hade ett vittne emot sig: Lisbet Palme, medan Gunnarsson haft ett överensstämmande antal. Man fortsatte ändå spana på Viktor Gunnarsson, som även utsattes för telefonavlyssning ända fram till den 2 augusti 1989, då Christer Pettersson dömdes för mordet vid tingsrätten. Först då avskrevs Viktor Gunnarsson helt från mordutredningen, men då hade han redan utsatts för förföljelse och mordhot under en längre tid och tvingats flytta runt i Sverige. Fastän han var avskriven förblev han en jagad man.

Vid hovrätten frikändes Christer Pettersson, och högsta domstolen beviljade ingen resning i fallet. Därmed var man tillbaka där man hade börjat.

På grund av förföljelserna nödgades Viktor Gunnarsson lämna Sverige och flyttade 1991 till Amerika, North Carolina. Där hittades han mördad den 7 januari 1994.

Mordet föranledde en del frågetecken. Han hade legat död i tre dygn i snön 50 kilometer från sitt hem och påträffades naken skjuten i huvudet med två skott, ett framifrån och ett bakifrån. Allt talade för en regelrätt avrättning. En ring och ett armbandsur var allt han bar på sig.

Det kan ha varit ett svartsjukemord, då Gunnarsson var en ökad fruntimmerskarl som brukade lägga andras fruar. Vid tillfället hade han haft två älskarinnor, båda gifta, den ena med en polis. Polismannen i fråga, en viss L.G.Underwood, utpekades för mordet och dömdes skyldig men har hela tiden nekat. Allt tyder på ett justitiemord i detta fall. Den andre äkte mannen, en viss Brandon Shelton, bekände i efterhand att det var han och en homosexuell kompanjon, en viss Michael Blackwelder, som den sista tiden sammanbott med Gunnarsson, som avrättat honom. Ändå finns där frågetecken, främst angående Gunnarssons sydafrikanska kontakter där den mest anmärkningsvärda var ingen mindre än Craig Williamson, som hela tiden förblivit misstänkt som möjlig huvudman i den konspiration mot Olof Palme som kostade hans liv, och som även var i Stockholm vid tillfället.

Emellertid avslöjade Brandon Shelton vid ett förhör hos polisen den 25 juli 1995 att Gunnarsson faktiskt för honom bekänt mordet på Olof Palme. Han skall ha skrutit om mordet

på premiärministern, smugit sig på honom bakifrån och skjutit honom i ryggen och vidare berättat att han nödgats lämna Sverige på grund av komplikationer efter mordet. Brandon Sheltons vittnesbörd med sin egen beklännelse av mordet på Gunnarsson förefaller trovärdigt, då han var nykter vid tillfället.

Emellertid efterlämnade Viktor Gunnarsson ett unikt eget vittnesmål genom den bok som han själv skrev om sina upplevelser av dramatiken kring Palmemordet och som refuserades av Bonniers. Denna bok eller ”manifest”, som han själv kallade det, har publicerats på nätet för ett år sedan och finns där tillgängligt och utgör en fascinerande läsning främst som tidsdokument, då Gunnarsson tydligt inte var vem som helst utan en stor världsresenär med utomordentlig språkbegåvning och vidare var välbekant med extremister över hela världen. Som karta över ett klart överbegåvat geni, misskänt och förföljt från början genom framför allt tidig och kontinuerlig mobbning i skolan, en total outsider men med desto större och klarare intellektuell överlägsenhet, öppnar detta manifest porten till en helt ny undersökning av utomordentligt psykologiskt intresse.

Till de många intressanta kapitel om detta dramatiska liv hör hans indiska kapitel, då han vistades länge i Indien, och vi har en annan vittnesbörd från en viss Rana Chaudhury, en indier, från 9 september 1996, vari denne bekräftar att Gunnarsson inte bara brukat skryta om hur han kommit undan mordet på Olof Palme genom brist på bevis utan hur han önskade mörda även Amerikas president genom att skjuta honom bakifrån och snart sagt varje politisk ledare i världen. Han led av det för mobbade barn så typiska syndromet ett blint hat mot all överhet och maktmyndighet i världen.

Hans hjälte var emellertid John F. Kennedy. Den svåra mobbning han utsattes för i skolan mest för sin begåvnings skull och sin stora fantasi tvingade familjen att flytta från byn – redan där började förföljelsen. Hans första yrke var som lärare, då han var så synnerligen språkbegåvad, och hans främsta intressen var språk och politik. Han blev emellertid aldrig behörig och gav sig snart ut på oändliga resor, till Marocko, Kenya, Senegal, Västsahara, Sydafrika, Polen, Sovjetunionen, Japan, Mexico, Israel, Libanon, Indien med Pakistan (8 månader, hans längsta utlandsvistelse utanför Europa), Sri Lanka, Spanien, Frankrike och Västtyskland (under ett helt år) utom flera resor till USA. Han skall ha använt sig av flera namn och troligen även flera pass (– han förlorade ett i Sovjetunionen), medan en obesvarad fråga är hur han finansierade alla dessa resor. Han synes alltid ha haft gott om pengar men sällan några inkomster. Han ville göra karriär i Hollywood och gifte sig och flyttade dit, men hans fru var rädd för honom och skilde sig, och hans filmdrömmar omkom i det skeppsbrottet. Han behärskade både engelska och spanska flytande. I Indien, där han vistades 1982-83, umgicks han mest med landsflyktiga iranier, som hävdade att Palme sålde vapen till Khomeiniregimen. Intressantast för vår undersökning är dock hans sydafrikanska kopplingar.

Den sydafrikanska militära säkerhetstjänsten hade hjälp av en svensk klick kallad ”Uppsalagruppen” med vilken Gunnarsson hade täta förbindelser. En annan grupp var *The International University Exchange Fund* inom SIDA som var mycket verksam med att överföra pengar till sydafrikanska studenter och ANC, men den redan nämnde Craig Williamson förekom här som såg till att dessa pengar i stället hamnade på den sydafrikanska säkerhetspolisens konton, och det var inga små pengar det handlade om.

Att Williamson var i Sverige vid tiden för Palmemordet har aldrig kunnat bevisas, men ett antal vittnen bekräftar det. Han utpekades av den sydafrikanske polisöversten Paul de Kock som organisatören av mordet på Palme, och det framgår som självklart, att ingenstans fanns det tydligare motiv till ett oskadliggörande av Palme än i Sydafrika, vars apartheidregim Palme öppet bekämpade. Dock höll knappast Craig Williamson själv i mordvapnet.

En annan sida av Gunnarsson är hans religiösa engagemang. Han var aktivt partisk för Israel och hatade alla dess fiender, främst PLO, som ju Palmeregeringen vänslades med, vilket väckte Gunnarssons gränslösa avsky. Till Israels fiender räknade han också Sovjetunionen, och han

ansåg att den svenska regeringen gick helt i Sovjetunionens ledband i blind naivitet och att Olof Palme avsiktligt blundade för ubåtskränkningarna. Hans far var en framstående person inom en av de stora frikyrkorna, och han hade även kontakt med scientologerna. Han ansåg att det svenska samhället var hopplöst i upplösning och förfall främst genom dess avkristning.

Kan då denna person ha varit Olof Palmes mördare? Hans självbiografiska manifest med alla dess labyrintiska utvecklingar, överkorsningar, oläsliga partier och allmänna karaktär av obalanserad förryckthet har dock en struktur och utgör i sin helhet en genialisk komposition. Större delen av verket handlar om allt utom Palmemordet medan han först så småningom kommer in på denna kärnfråga och då belägrar den som en fästning med en ytterst systematisk strategi i en klar avsikt att skingra alla tvivel på hans oskuld, men denna kraftfulla, omständliga och eftertryckliga ansträngning att försöka få honom utesluten från varje misstanke kan bara bekräfta misstanken. Han var motsatsen till Christer Pettersson, detta sociala vrak av en människa, ett monster av föraktlighet och självförnedring utan vilja till att bli något bättre, då Gunnarsson i stället hade astronomiska visioner och planer, han var född till något stort, han skulle göra en insats i världen, befria den från alla dess förtryckare och diktatorer (av vilka Olof Palme tydligen var en i hans ögon), han skulle göra världskarriär i Hollywood, han besökte alla hörn av världen i dess vildaste avkrokar, umgicks med alla tänkbara extremister i politisk exil och var även till naturen alltför dynamisk med benägenhet till våld och impulsivitet – just en sådan man hade mycket väl och med överlagt mod kunnat skjuta Olof Palme bakifrån som symbolen för allt i världen han hatade. Han var definitivt en dubbelsidig människa i ett slags överlagd och medveten schizofreni, där han i sitt manifest uppträder som advokat för den andra delen av sin personlighet, mördaren, psykopaten, den extreme anarkisten, och naturligtvis har han rätt till en advokat, i synnerhet som han aldrig fick någon. Henning Sjöström, som anlätades för hans försvar vid åtalet, behövde aldrig uppträda då fallet plötsligt avskrevs på grund av ett alibi som först långt senare framstod som felaktigt. Christer Pettersson hade bara ett vittne emot sig och frikändes av högre instans. Gunnarsson hade ett antal vittnen emot sig, hans alibi sprack – det kan inte ha varit någon annan.

Emellertid kan man inte döma honom. Hans öde hann upp honom i Amerika, och han mördades där av män av hans egen sort, på något sätt har en högre rättvisa skipats än vad dödliga är förmögna till, och även om han verkligen mördade Olof Palme kan jag inte döma honom skyldig, då han redan är död, och då man inte kommer ifrån att hans våldsamma död och intressanta liv om något åtminstone gör honom förtjänt av en advokat.

Med tack till författaren Anders Leopold, som tagit sig an uppgiften att göra fallet Viktor Gunnarsson överskådligt, främst genom redigeringen och publiceringen av Viktor Gunnarssons postuma manifest.

Bernt Carlssons farliga bagage (ur Arkeoblog)

Ett annat märkligt fall: Vad hade egentligen Bernt Carlsson i bagaget?

”I dagarna är Bernt Carlsson åter aktuell då han i förbifarten nämns i Birgitta Almgrens bok ”Inte bara spioner”, visserligen inte vid namn, men personer på internet har listat ut att det förmodligen är han.

Men låt oss backa bandet till 21 december 1988. Carlsson var då biträdande generalsekreterare i FN och FN-kommissionär för Namibia. Han befann sig ombord på Pan Am Flight 103 när planet plötsligt sprängdes ovanför Lockerbie, Skottland. Bernt Carlsson var den mest prominente av passagerarna, och självklart borde utredarna ha jobbat efter hypotesen att Bernt var målet för bombningen. Men något sådant spår använde sig utredarna aldrig av.

Dagen efter, den 22 december 1988, skulle Carlsson för FN:s räkning ha tagit över Namibia. Sydafrika hade precis skrivit under ett avtal om att ge upp ockupationen av landet. Carlsson hade i en TV-intervju varnat för att han tänkte åtala de länder och företag som under årtal stulit naturtillgångar från Namibia till ett värde av flera miljarder pund. Bland dem fanns diamantjätten De Beers, apartheidregimen i Sydafrika, Rio Tinto-gruppen som ägde urangruvan Rössing och Irans regering (som än idag äger 15% av Rössing). Eftersom Carlsson dog blev det aldrig några åtal. Utredarna skulle ha kunnat börja leta efter misstänkta där.

Bernt Carlsson var dessutom generalsekreterare för Socialistinternationalen (världsomspännande sammanslutning av socialdemokratiska partier) och Olof Palmes särskilt utvalda protégé, tänkt att ta över partiet efter Palme. Misstankar finns också om att Carlsson kan ha varit informell kontakt (agent), eller till och med dubbelagent, för CIA/MI6 och/eller KGB/STASI.

Listan på misstänkta börjar bli lång nu. Men utredarna av Lockerbie-bombningen valde i stället att helt ignorera spåret Bernt Carlsson. Märkligt. Lika märkligt är att det idag finns så lite information tillgänglig om Bernt Carlsson. Han var trots allt en av Sveriges internationellt mest inflytelserika personer under mitten av 1980-talet fram till sin död. Jallai skriver att det verkar som att någon rensat Bernt Carlsson ur historien... så det är inte konstigt om du aldrig hört talas om honom. Det är inte meningen att du ska veta vem han var.”

Skulle då verkligen detta passagerarplan ha sprängts bara för att Bernt Carlsson var ombord med sitt farliga bagage? Libyen anklagades för sprängningen, och två libyer ställdes efter många om och men inför rätta och dömdes, medan motivet till sprängningen synes ha varit en personlig hämnd från diktatorn Muammar al-Gaddafis egen sida för president Reagans angrepp mot Libyen den 15 april 1986, i vilken diktatorns egen dotter skadades. I oktober 2008 deponerade Libyen till och med 1,5 miljarder dollar i en fond för kompensation av släktingar till de 270 offren. Att Bernt Carlsson råkade vara ombord på just det planet synes verkligen ha varit ett rent oturligt sammanträffande.

Abasverus minnen, del 149: Desillusionisten.

Det var den store Houdini som anlidade mig. ”Han är helt färdig. Det går inte att tala förnuft med honom mera. Han gör inget annat än ser spöken mitt på ljusa dagen.”

”Men han är ju ändå realist.”

”Är han? Inte nu längre. Han har skrivit av sig all sin realism och kan nu inte längre skriva annat än flummigt nonsens.”

”Håller han på att bli senil?”

”Nej, han är bara deprimerad.”

”Och hur skulle jag kunna göra något åt det?”

”Min vän, jag tror jag vet något om dig. Du om någon jag känner vet något om hur man handskas med verklighetsöverskridande dimensioner. Gör ett försök. Få honom ner på jorden igen. Han har många historier kvar att berätta. Vi kan inte acceptera att han går förlorad för oss innan han dör.”

”Men vad är anledningen? Något måste ha utlöst en så svår depression.”

”Vet du inte det? Han förlorade ju sin son i kriget.”

”Det var han inte ensam om.”

”Minsann inte, men han var helt ensam om att förlora just *sin* son.”

Det var tydligen där taggen i hjärtat satt som fått den gode gentlemannen att försvinna bakom flötet. Nåväl, jag kunde inte mer än lova att åtminstone göra ett försök att få fram honom igen.

Han tog som alltid mycket förbindligt emot mig, vi hade ju haft en hel del med varandra att göra förut. Han hade ibland rådfrågat mig, och några gånger hade vi suttit uppe hela natten engagerade i en intensiv diskussion som ingen av oss velat släppa.

”Jag beklagar förlusten,” inledde jag vår samvaro med hatten i handen.

”Har du bara kommit för att framföra dina kondoleanser?”

”Jag ville naturligtvis se hur det stod till med dig.”

”Det var vänligt av dig. Du har inte kommit på uppdrag av någon välmenande god vän för att försöka omvända mig som alla andra?”

”Omvända dig? Till vad?”

”Inte till utan från. Alla vet att jag sedan länge inte är kristen längre, och det har de accepterat, men av någon anledning kan ingen acceptera att jag funnit något som är bättre.”

”Jag försäkrar dig att jag inte kommit för att försöka omvända dig från något.”

”Inte ens på uppdrag av den store Houdini?”

”Kan du läsa mina tankar? Jag har faktiskt träffat vår gemensamme vän. Allt jag lovade honom var att försöka få dig att sätta i gång med att skriva igen.”

”Det måste du väl förstå att inte är så helt enkelt. Det är ju inte bara min son som har dött fullkomligt i onödan och inte ens som krigsoffer utan bara av krigets oöverskådliga konsekvenser. Varenda familj i England har väl förlorat någon son eller far eller broder eller ännu mer närstående. Hela Europa går på kryckor. Hela världen är förstörd, och vem fan vill ha något mer med en värld att göra som helt avsiktligt har förstört sig själv? Verkligheten är inte längre levande och fascinerande. Den är död och fasansfull. Europa är förlorat, och man kan inte ens resa fritt där längre. Det är bara spöken kvar av Europa. Om vi före kriget hade den bästa tänkbara av alla världar och det sedan 200 år, så har vi idag reducerat den och det självsvåldigt till den sämsta av alla tänkbara världar.”

”Men tänk på ditt ansvar som författare. Du kan rädda den.”

”Kan jag? Med att fabulera? Ett överlagt mord har begåtts på hela världen av dess ansvariga politiker, medan jag bara roade mig med enskilda intrikata förstoringsglasmord. Detta oöverskådliga massmord, som inte hela världen någonsin kommer att kunna gå till rätta med, kan ingen ens överblicka ännu, då det satt i gång en kedjereaktion av bestående onda cirklar.”

”Ändå gick du väl till rätta med Boerkriget.”

”Det känns som tusen år sedan. Då kunde man ännu försöka moraliskt försvara Storbritannien mot de stridslystna och omedgörliga boerna för allt vad vårt imperium ändå representerade i form av idealism och humanitarianism – vi avskaffade ändå slaveriet för hundra år sedan medan boerna aldrig kommer att kunna betrakta de färgade afrikanerna som människor. Idag kan man inte längre försvara ens Vårt imperium, inte efter Versaillesfreden, som är så ogentlemannamässig, att tyskarna kommer att tvingas till en ännu värre revansch inom högst tjugo år. Vart tog ädelmodet och barmhärtigheten mot en slagen fiende vägen? Jag känner inte längre igen världen jag lever i. Det gör inte Rudyard Kipling heller. Han har också slutat skriva.”

”Ditt fall är annorlunda. Han förlorade sin ende son, som aldrig kunnat återfinnas, och det i ett krig som han aldrig ville delta i, medan fadern övertalade honom till vad han icke ville. Kipling lider främst av samvetsqual. Det har du ingen anledning till.”

”Kipling var hela imperiets främsta ryggrad, och den har hela imperiet förlorat. Jag har bara förlorat mina närmaste, men jag vägrar erkänna dem som förlorade. Jag ser dem ju omkring mig hela tiden! De överger mig inte! Hur kan jag då överge dem?”

”Det är inget fel i att umgås med de döda. Tvärtom. Det finns all anledning att göra det efter kriget, och fler och fler ser sig nödsakade att göra det, som sin enda möjlighet till tröst och lindring. Men i stället för att göra dig deprimerad borde det inspirera dig till nya berättelser. Du var ändå vår bästa historieberättare.”

”Medge att jag var begränsad.”

”Tvärtom. Du var obegränsad. Det var ju inte bara dina epokgörande berättelser om den där detektiven. Det var ju också dina läkarnoveller, boxningsnoveller, historiska romaner, dina fantastiska romaner om doktor Challenger som slår ut H.G.Wells, och du är fortfarande obegränsad. Du får inte låta din depression begränsa dig.”

”Det var inte bara min son. Det var också min bror Innes, mina båda svågrar och mina båda systersöner. Mitt liv uppfylldes av tomrummet av lik och förluster, och jag måste ta mig ur det. Enda vägen var ut ur dödligheten. Jag tror inte att livet kan vara dödligt i någon form. Det måste alltid fortsätta vidare, i synnerhet det andliga.”

”Men för det behöver du inte förkasta och försvinna från verkligheten.”

”Den sitter jag dess värre fast i. Är det då fel att försöka fly från dess fångelse?”

”Det kan du ändå inte göra utom i fantasin. I ditt arbete kan du göra det genom dina oöverträffade berättelser, men det är fel att göra fantasin till verklighet.”

Han blev nästan allvarlig. ”Är det det du anklagar mig för? Du tror som Houdini att jag förväxlar verkligheten med fantasin och inte kan se skillnaden? Du vill vägra mig friheten att tro på älvor, precis som Houdini.”

”Det har jag inte sagt.”

”Men det är dit ni vill komma. Houdini försökte bevisa för mig att min tro på älvor var befängd. Han lade fram fullständigt ovedersägliga bevis för att alla dessa älvfotografier som spökat på sista tiden bara var bluff och taskspeleri, men älvorna finns ändå, även om folk försökt prostituera dem med att artificiellt skapa bluffmakerier för att göra älvorna materiellt trovärdiga egentligen bara för att tjäna pengar på affären, men den gubben går inte. Du känner väl till J.M.Barries pjäs om Peter Pan? Den är klokare än all vetenskap i världen. Man kan inte fränkänna den andliga världen med alla dess outrannsakliga väsen dess existensberättigande eller förneka dess existens, bara för att denna inte kan materiellt bevisas. Kunde den bevisas skulle det i själva verket vara beviset för att den inte finns, ty den kan bara finnas så länge den är andlig. Det är det misstaget alla världens religioner har begått, och därför vägrar jag vara kristen. De har låtit sig organiseras, stadfästas genom trosartiklar och dogmer, etablerat sig politiskt som statskyrkor och ekonomiska samfund, de har förintat sig själva med att bli materialistiska, och där har du den verkliga döden. Det andliga livet finns bara och kan bara finnas utan materialismen. Visa mig en religion som inte är etablerad, ekonomiserad, strukturerad, dogmatiserad och gjord till lag genom någon djävla bok, och jag skall godkänna den. Som det är nu är spiritualismen den enda andlighet jag känner som inte låtit sig prostituerats till oigenkännlighet genom att binda sig till den mördande krassa materialismen.”

Jag kunde inte annat än ge honom rätt. Jag lät honom fortsätta sörja sina närmaste i fred men kunde inte annat än umgås med en stilla misstanke ändå att mina ord kanske hade sått något frö i honom som kunde få honom att återuppta pennan.

Och lyckligtvis visade sig detta vara fallet. Sherlock Holmes kom tillbaka igen och med honom hela hans anhang: doktor Challenger och alla de andra. Hans historier fortsatte ända till 1929 om de dock blev ofrånkomligt mera sparsamma och sällsynta för varje år, men han blev ändå 71 år gammal innan han helt övergick till den andliga världen.

Några Requiemmassor

Den berömdaste är naturligtvis Mozarts, som också har den mest spännande historien att berätta. Mozarts uppdragsgivare ville vara anonym och okänd, och i sina feberfantasier inbillade sig Mozart att det var döden själv som engagerat honom att skriva hans egen dödsmissa. Om det verkligen skulle ha varit så visade sig då döden sakna tålamod och avbröt Mozart innan han hunnit fullborda massan, som då i stället fullbordades av eleven och vännen Franz Xaver Süssmayr. Man märker tydligt vad som är Mozart och vad som är Süssmayr, och de verkliga Mozartälskarna föredrar att höra verket utan de satser som Süssmayr bidrog med helt själv, medan det egentligen inte är något fel på dessa satser, även om Mozarts melodik är klart överlägsen. Mozart skapar med melodier, medan Süssmayr laborerar med teman. Det är som skillnaden mellan havet och en stillastående tjärn.

Detta Requiem och dess historia har inte minst genom Mozarts personlighet och hans överhängande död naturligtvis föranlett en oöverskådlig legendbildning. Skyldigast till denna epidemi var Alexander Pusjkin, som skrev dikten ”Stengästen” där han fick Antonio Salieri till att förgifta Mozart. Detta är rent grundlöst och ousäktligt förtal mot Salieri, som var en hederlig om dock Mozart underlägsen kompositör. Han blev sedermera bland annat även Schuberts lärare. Hade Pusjkin känt till Schubert och dennes öde hade han säkert fått Salieri till att förgifta honom också.

Luigi Cherubini, som liksom Salieri och Mozart skrev operor, blev med tiden direktör för Paris konservatorium och därmed mycket inflytelserik över Europas musikliv. Liksom Salieri var han en duktig musikhantverkare med kontrapunkt som sin specialitet, och hans kammarmusik är lika intressant som Beethovens. Han skrev två Requiemmassor som inte blivit på långt när lika berömda och uppskattade som Mozarts, då de är mera kammarmusikaliska än imponerande och i motsats till Mozarts innerlighet snarare kyliga i all sin kontrapunktiska gedigenhet.

Robert Schumanns Requiem opus 148 hör till hans sista kompositioner och har aldrig nått den uppskattning som det förtjänar. Även detta är intimt till karaktären, då det är främst ett körverk mest *a capella* och därför utomordentligt intimt och även innerligt. Schumanns senare verk kom i skuggan av hans sjukdom och i oförtjänt vanrykte, främst violinkonserten, som inte fick sin upprättelse förrän genom Yehudi Menuhin efter nästan 100 år, och just hans fina Requiem hör väl till de minst oförtjänta av detta vanrykte om hans 'skymningsverk'.

Den som desto mera satsade stort på en Requiemmassa var Giuseppe Verdi, som avsåg att avsluta sin operakarriär med ett opera-requiem. Ändå är det först och främst ett Requiem, en riktig dödsmissa med allt vad den inbegriper med alla texter tonsatta, och inte någon opera. Då den var av Verdi uppfattades den av många som en opera och även tolkades som en sådan främst av sångsolisterna, den framfördes också mest på estrader och i konserthus och sällan i kyrkor, men den är ändå ett Requiem och ingenting annat och det mest gedigna som komponerats.

Även Brahms satsade stort på ett Requiem men av helt annat slag. I stället för att använda den traditionella katolska dödsmissans latinska text valde han själv ut lämpliga verser ur Bibeln och gjorde ett Requiem därav på tyska hela vägen. Det är allvarliga texter, den första delen handlar mest om själva döden, som genom andra delen vänds till försoning, seger och förklaring. Han lär ha inlett komponerandet av verket (med andra satsen) vid Robert Schumanns död. Det är ett mycket imponerande verk som ställer ohyggliga krav på kören främst i den sjätte nästsista satsen, men det är sublimt och högtidligt hela vägen.

Även Dvorak gjorde ett Requiem som är helt upp till hans pålitliga standard och hör till standardrepertoaren, även om man i det saknar den innerlighet och hjärteknipande smärta som så starkt utmärkte hans tidigare stora sakrala verk *Stabat mater*.

Gabriel Fauré återgick till kammarkaraktären i sitt Requiem, som är ett mycket harmoniskt och intimt verk som alltigenom är behagligt till karaktären, precis som Gabriel Fauré själv och all hans lågmälda och tillbakadragna musik.

Ralph Vaughan Williams gjorde en sorts requiem kallat *Dona nobis pacem* under 30-talet med intryck av hans erfarenheter av det första världskriget, där han tjänstgjorde som bårbärare, men även om det har karaktären av ett requiem är det inget riktigt requiem. Även han valde själv ut sina texter där det genomgripande budskapet är pacifistiskt. Det hörde aldrig till hans främsta verk, även om det är ett av hans mest personliga, och har sällan uppförts i Sverige.

Benjamin Brittens *War Requiem* är mera känt men verkar rent musikaliskt mera handla om krig än om requiem. Båda dessa requiemparafraaser utmärks av 1900-talets modernistiska sjukdomar och låter därefter, även om de naturligtvis innehåller partier av högre musikaliskt intresse.

Naturligtvis har det även komponerats många andra Requiemmassor, men en bör framhållas som särskilt avstickande från mängden. Roman Maciejewski från Polen kom hit på flykt undan kriget 1939 och hamnade i Hindås, där han inledde komponerandet av sitt stora Requiem, ett utomordentligt körverk som saknar motstycke, då det är lika omfattande som ett normalt requiem för orkester med kör men endast ägnar sig åt själva dödsmissan. Hela själva massan med Offertorium, Sanctus och Agnus Dei är uteslutna, så att detta monumentala verk verkligen bara handlar om döden, som ett äreminne över alla krigsoffer någonsin, och speciellt naturligtvis över andra världskrigets offer.

Det uppfördes första gången i Warszawa 1960 efter en 15-årig tillblivelse, kompositören bodde då sedan 25 år i USA för att dock 1977 återvända till Sverige och fullborda sitt liv här på Valborgsmässoafton 1998 vid en ålder av 88 år. Vi uppförde hans stora Requiem, *Missa pro Defunctis*, 1983 med Konserthuskören i Konserthuset, vilken inspelning sändes i radio och borde finnas tillgänglig. Speciellt imponerande är den stora *Kyrie*-fugan.

Några filmer

Steven Spielbergs *"The Bridge of Spies"* är säkert det bästa han har gjort sedan *"Schindler's List"* och är liksom den fullständigt sann allt igenom. Det är historien om den amerikanske flygaren som sköts ned i spionplanet U2 ovanför Sovjetunionen 1961 just när det kalla kriget hettade till som värst. Amerikanerna hade sedan gammalt en rysk spion i förvar, som utväxlades mot den amerikanske spionflygaren i Berlin under mycket spännande omständigheter. Den amerikanske förhandlaren spelas av Tom Hanks och den ryske spionen av Mark Rylance, och de utgör ett formidabelt par. Många andra biroller är också synnerligen väsentliga, i synnerhet Sebastian Koch som den tyske förhandlaren herr Vogel, som belyser en annan viktig sida av det kalla kriget: Östtysklands ytterst penibla belägenhet i Sovjetunionens kniptångsgrepp helt förklarat av den politiska situationen medan Berlinmuren tvingades på dem. Trots dess kalla stränghet och bistra verklighet under omänskliga förhållanden är det en film att älska, då ändå det mänskliga betonas och tillåts lysa fram med kanske just desto större humanistisk klarhet för det kalla krigets omänskliga verklighets skull.

"Revenant" är en *remake* av *"The Man in the Wilderness"* från 1971 med Richard Harris och John Huston som också är en sann historia. En expedition sökte sig 1820 upp till de nordvästra vildmarkerna i det då ännu okartlagda territoriet väster om Dakota för att skjuta björnar och skaffa pälsar som handelsvara. Det är höst, det gäller att hinna tillbaka till Missourifloden före vintern, och de är redan sena. Expeditionens kapten Henry spelas av John Huston, som håller stilen hela vägen. Richard Harris spelar särlingen Zachary Bass, som just när de inlett återfärd blir angripen och illa hanterad av en björn. Han är så illa skadad, att kamraterna ser ingen annan råd än att nödgas lämna honom kvar där i vildmarken, om de alls ska kunna hinna tillbaka före vintern – de släpar dessutom på en båt, som ska över bergen.

Historien handlar om den övergivnes heroiska överlevnad. Han inte bara överlever utan hinner till slut till och med upp sina kamrater just när de blir attackerade av indianer.

I den nya versionen med Leonardo di Caprio i huvudrollen har historien gjorts om en hel del och gjorts längre dessutom, så att överlevnadsdramat spårar ur i ett två och en halv timmar långt självplågeri. Det är visserligen väl gjort och varje detalj i hans lidanden lägger tårta på tårta på heroismen, men karaktärerna är inte övertygande, och manuset har sina svagheter. Hur kan en erfaren björnjägare ge sig ut i skogen ensam och låta sig bli överraskad av en rasande björnmamma, när han ändå hört hennes ungers gnyenden i närheten? Och hur kan två beridna hjältar på jakt i bergen efter en mördare ta risken att skiljas åt? Ej heller slutet är tillfredsställande i denna pretentiösa överdimensionering av ett mänskligt drama där all mänsklighet försvunnit på vägen, medan den gamla versionen är så mycket mera trovärdig, mänsklig och givande med mycket passande och väl komponerad musik dessutom.

Den groteska *"Black Mass"* med Johnny Depp som den fullkomligt hänsynslösa och kallhamrade gangstern som når en överenskommelse med Bostons polis för att komma åt och oskadliggöra ett rivaliserande gangstersyndikat på villkor att han själv gavs immunitet är också

en sann historia. Samarbetet varade i många år innan det äntligen avslöjades. Filmen är välgjord men långsam och grotesk i sin kallhamrade grymhet och ingenting att någonsin se om.

Ytterligare en sann historia var skildringen av Dalton Trumbo, hans och hans vänners öden som förföljda av den paranoida McCarthyhjäxjakten på kommunister inom den amerikanska filmen, som bara skördade offer och inte gagnade någon – den höll på i 25 år. Dalton Trumbo var manusförfattare i nära samarbete med Edward G. Robinson, John Wayne och andra stjärnor, som alla kom i kläm om de inte valde att samarbeta med inkvisitorerna och tjänstgöra som angivare, vilket både John Wayne och Robinson gjorde, den förste helt frivilligt, den andre för att han tvingades till det. Alternativet till att inte samarbeta var att svartlistas, vilket drabbade Trumbo, som kom i fängelse och därefter aldrig mer kunde få nya uppdrag. Han kom undan detta dilemma med att använda sig av pseudonymer och bulvaner, som fick utge sig för att vara manusförfattarna i stället för Trumbo. Därigenom lyckades han ändå skörda flera Oscars för bästa manus, till exempel för "Prinsessa på vift" med Audrey Hepburn, om han dock aldrig kunde hämta dessa Oscars själv. Till slut blir han dock äntligen återupprättad genom Kirk Douglas, som vägrade ha någon annan manusförfattare till sin "Spartacus", och Otto Preminger, som kröner filmen med sin mycket speciella humor. Trumbo säger vid sitt tal att det inte förkom någon skurk eller ondska under hela den långa mardrömmen av svartlistningen, medan dock Hedda Hopper, lysande spelad av Helen Mirren, definitivt framstår som den stora ansvarslösa skurken som offrade vem som helst bara för sina skandalkrönikor, ett skräckexempel på hur talang kan missbrukas, då hon njöt av att krossa begåvningar genom angiveri, ryktesspridning, lögner och giftig journalistik. Utan henne är det möjligt att svartlistningen aldrig genomförts, medan det dock tragiskt nog saknades någon kraft i Hollywood som kunde stå upp och påpeka hur skadligt detta var för Amerikas filmindustri och att faktiskt ingen kunde tjäna på det, bara förlora. Detta kunde Dalton Trumbo inte påpeka med kraft förrän det hela redan var över och man äntligen börjat slicka de alltför djupa sårerna.

Filmen är ytterst sevärd och väsentlig som lektion i hur politisk inblandning i kreativ verksamhet bara kan tillintetgöra denna – vilket i stort sett påvisats i hela världen under hela 1900-talet.

Några gamla klassiker måste vi också nämna. Otto Preminger nämndes ju här ovan, och Frank Sinatra fyllde 100 år i december. Många anser att hans bästa rollprestation var i Otto Premingers "Mannen med den gyllene armen", ett oerhört starkt drama om en pokerspelare med en handikappad fru i rullstol. Filmen inleds med att han kommer tillbaka hem från avgiftningskliniken och försäkrar att han blivit av med allt sitt beroende men så eftertryckligt, att vi förstår att han måste hemfalla igen, vilket han under tryck av arbetslöshet och sin rullstolsbundna fru naturligtvis gör. Kim Novak gör sitt bästa för att hjälpa honom till rätta, men även hon måste ge upp inför hans fall. Det är en formidabel passionshistoria som så tidigt som 1955 redan fullständigt ritar upp kartan över hela narkomanihelvetet och visar den hårda vägen ut ur det.

En annan nästan helt dokumentär film var "The Iron Curtain" från 1948, den första filmen om det kalla kriget, som berättar den sanna historien om Igor Gouzenkos desertering från den ryska ambassaden i Ottawa med avslöjandet av den tidens värsta spionkomplott involverande inte minst atomspioneri. Man får mycket intressanta inblickar i hur den sovjetiska mentaliteten fungerade. Filmens enda musik är av Prokofiev, Sjostakovitj och Chatjaturian som nästan oavlatligt gnisslar på, ty bestämmelserna på ambassaden var att sådan musik alltid måste spelas för att omöjliggöra avlyssning. Stämningen är paranoid hela vägen, men den botas genom Gouzenkos frus ankomst från Moskva – hon spelas av Gene Tierney och han av Dana Andrews – de hade tidigare spelat mot varandra i Otto Premingers "Laura". De får barn, och gradvis

bringas Gouzenko till det ofrånkomliga beslutet att för barnets framtids skull riskera allt i ett försök att hoppa av. Hur detta gick till är en gastkramande thriller, men trots stängda statliga kanslier och en tidnings avfärdande av honom som knäppskalle lyckades de genomföra avhoppet levande, men efter hans historiska avslöjanden kunde han aldrig mera visa sig offentligt. Han skrev under 50-talet sedan en omfattande roman om stalinismen, "En titans fall", där han närmare avslöjar stalinismen och dess mentalitet genom mordet på Maxim Gorkij, ett mord som aldrig kunnat bevisas men som även Solsjenitsyn påvisat.

Till slut en klassisk Jules Verne-film: "*The Master of the World*" 1961. Han skrev två romaner om ingenjörssnillet Robur, som på 1870-talet uppfinnar och bygger ett luftskepp med propellrar, som filmatiserades med Vincent Price som den storhetsvansinnige men genialiske ingenjören och Charles Bronson som journalisten som utmanar honom. I filmen har de båda romanerna smälts ihop till en men med gott resultat, och som i alla Jules Verne-filmer har handlingen berikats med en ymnighet av extra fabuleringar. Här drar Robur i korståg mot hela världen i ett desperat försök att påtvinga den konsekvent pacifism, medan Bronson ifrågasätter metodiken och menar att man inte kan nå fred med våldsamma metoder som forceras. Dialogen är lysande, och därtill kommer ett ovanligt lyckat filmmusikpartitur, som har dömts som något av den bästa filmmusik någonsin, fastän den inte är påträngande. Vincent Price gör en paradroll, och Charles Bronson skulle efter denna lovande inledning tyvärr förfalla till nästan undantagslöst ensidiga våldspornografier.

Så kommer vi till den årliga sedvanliga utkorelsen av årets bästa filmer, vilket är extra svårt i år, då vi under 2015 sett fler och bättre filmer än någonsin, beroende på att vi numera mest ser filmer på nätet, där fler och fler blir tillgängliga från alla årgångar. Tolv av de aldrig tidigare sedda har vi funnit omöjliga att undvara från en topplista.

Filmen om *Nijinsky* från 1980 är en av dessa filmer som gjorts i trots mot alla odds och avrådanden, en omöjlig film om klassisk balett, där ambitionen var att åter levandegöra den störste av alla balettdansörers konst, varvid det känsliga ärendet konstnärens personliga tragedi inte kunde undvikas. Alan Bates gestaltar Diaghilev med den äran, medan filmen ändå lyckas visualisera Nijinskis liv och konst på ett berömligt sätt och åtminstone kommer så nära sanningen däri som möjligt. Leon Baksts scenografi med hans praktfulla jugendkonst kommer även till fullo till rätta, och därmed kan filmen inte bortses från som ett unikt konstverk bland andra sådana odödliga balettfilmer som *The Spectre of the Rose* (1946, den första) och *The Red Shoes* (1948, den främsta).

Den tyska filmen om *Stalingrad* är ett drama som knappast kan bli dystrare och mera beklämmande i all sin oformliga tragik och sitt astronomiska elände, fastän den egentligen bara förevisar den tyska sidan av saken, men på ett sådant sätt, att det blir fullständigt övertygande nästan som en dokumentär inspelad på ort och ställe vid aktuell tidpunkt med tyngdpunkten på de enskilda soldaternas liv i en av de mest gripande krigsfilmer som gjorts.

Så är vi framme vid de tio i topp, där vi måste ta med några komedier. Den österrikiska *Das Dreimäderlhaus* om Schuberts liv och leverne med Karlheinz Böhm i huvudrollen är en av de älskligaste filmer som gjorts och gör därmed Schubert full rättvisa, som var en av de älskligaste kompositörer som levat. Idyllen är fullkomlig, musikens underbarhet genomsyrar hela filmen, samtidigt som de allvarliga undertonerna inte saknas – Schuberts olyckliga kärlek blev ändå inseglet på hans liv, som här illustreras synnerligen finkänsligt.

Årets roligaste film var tveklöst den franska *The Adventures of Rabbi Jacob* om rabbinen från New York som reser för att hälsa på sin släkt i Frankrike och råkar ut för Louis de Funès med en hel kalabalik av komplikationer i släptåg, där ingenting saknas när det gäller situationskomik, och fastän både islam och judendomen i högsta grad spelar viktiga roller i denna fars kommer de båda helskinnade igenom. De måttlösa drifterna med framför allt polisen

förblir ändå alltigenom fullständigt oförargliga i ett överväldigande fyrverkeri av raffinerade dråpligheter.

På åttonde plats måste vi få med den av kritiker sågade och av allmänheten allmänt missförstådda *The Bridge of San Luis Rey*, ett vågat försök att göra film av en ytterst filosofisk roman där filmen som resultat måste lida av en överbelastad dialog som alla måste förlora sig i, vilket dock kompenseras av det fulländade bildspråket som Velazquezmålningar alltigenom och den betagande musiken. Detta är filmisk poesi i sin prydno, och då detta är ytterst svårt att åstadkomma måste filmen rankas som unik och i sitt slag utan motstycke i skönhet och stilfullhet.

Samma kompositör gjorde musiken till den ryska mastodontfilmatiseringen av *Bröderna Karamasov* på nio timmar med så gott som fulländad trohet mot romanen, där varenda karaktär är fullständigt äkta – man gråter faktiskt från början till slut, då det är så bra och äkta gjort. Bara som tribut till Dostojevskij är denna film exceptionellt beundransvärd i sin förkrossande alltigenom konsekventa innerlighet.

Lika gripande var den italienska filmen om *Giordano Bruno* med Gian Maria Volonte i titelrollen, en chockerande realistisk film som nästan övertydligt levandegör martyrens liv och personlighet med därtill ett överväldigande vackert bildspråk, hela renässansen finns med, speciellt från Venedig, men det är skådespeleriet som tar priset. Så skakande har väl aldrig ett helgon skildrats på film sedan Carl Th. Dreyer gjorde sin film om Jeanne d'Arc, men denna är bättre genom sitt betydligt mera mångbottnade manus. Charlotte Rampling är med som en väninna/kurtisan i Venedig.

Att rangordna de fem främsta filmerna efter förtjänst blir mycket svårt, då alla fem lider av fulländade förtjänster. *Everest* är en annan så gott som fullkomligt övertygande dokumentäråtergivning av en expeditions katastrofolycksöde på världens högsta berg som lyckats över all förväntan med sin ambition med konsekvent genomförd realism – allt är äkta i denna film och i synnerhet återgivningen av de extrema bergslandskapsmiljöerna.

Lika övertygande lyckades Roland Emmerich göra miljöerna i *Anonymous* från Shakespearepoken i London i sitt behjärtansvärda försök att reda ut alla lögnerna, förställningarna, intrigerna och maskspelen bakom världens högsta dramatik. Skådespeleriet är formidabelt alltigenom, och det är omöjligt att säga vem som tar priset, medan det samtidigt förblir mera omöjligt än någonsin att fastställa vad som är lögn och vad som är sanning i historien om Shakespearedramatikens tillkomst; men det är mästertligt iscensatt.

Spielbergs *The Bridge of Spies* är säkert hans bästa film hittills, och det vill inte säga lite det. Därtill är manuset mästertligt ihopsytt av inga mindre än bröderna Coen, dramat är direkt hämtat ur verkligheten från det kalla krigets bistraste dagars mest tillspetsade konfliktsituationer, men allt behandlas och genomförs med suverän kontroll. Det händer egentligen inte så mycket medan ändå handlingen genom dialogen och situationen oavlatligt stegras till det nästan outhärdliga i tillspetsning.

Även *The Imitation Game* är en sådan sann historia om en av det andra världskrigets allra svåraste uppgifter och hur den klarades av trots omöjliga utmaningar, där en av de svåraste var hur laget direkt motarbetades av deras överhet. Ändå lyckades man knäcka enigma-koden, medan den härliga triumfen tyvärr följdes av en mänsklig tragedi, då hjälten i bedriften snarare straffades för sin insats, som måste förbli anonym och okänd på grund av kriget, än fick någonting annat för det än den grymmaste orättvisa behandling – ett skakande autentiskt drama om fullständig självupppoffring belönad med fullständig orättvisa och otacksamhet. Ändå var knäckandet av denna kod en av det andra världskrigets viktigaste segrar som säkert förkortade kriget med två år.

Nu måste vi överraska läsarna med att presentera årets vinnare som lika oväntad som en nobelpristagare i litteratur. Julien Duvivier gjorde två versioner av samma film, först en fransk som hette *Un carnet de bal* som han sedan fick göra om i Amerika med titeln *Lydia* med manus

av Ben Hecht. En anspråkslös välgörenhetsdam, som förblivit ogift hela sitt liv, får besök av fyra friare från sin ungdom, där alla fyra egentligen mer än väl hade gjort sig förtjänta av henne. Joseph Cotten är hennes bästa och trognaste vän, en blind pianist blir hennes mest innerliga men platoniska förhållande, medan hon blir förälskad i en överdådig playboy, men vem får henne? Och varför är den fjärde frånvarande? Under samtalet tilltar hela tiden mysteriet, det står ständigt allt klarare att hon ändå verkligen älskat, men vem var den lycklige, och vad hände? Detta är ett psykologiskt kvinnodrama av nästan outrannsaktliga dimensioner, som regissören Duvivier lyckats förläna ett magiskt skimmer av ständigt tilltagande romantik, som stegras nästan till Brontëiska höjder – för att sedan stupa på människans tragiska otillräcklighet. Ja, hon har verkligen haft en stor kärlek, kanske större än någon annans, men kanske den just därigenom även blev så tragisk att den aldrig kunde uttryckas, allra minst i ord. Hennes friare får aldrig veta hennes hemlighet, och hon kunde aldrig avslöja den, men Duvivier lyckas ändå få den meddelad till publiken genom maximal filmpoesis mest utsökta finkänslighet – inga sår går djupare än kärlekens hjärtesar, men Merle Oberon, som spelar titelrollen, genomför konststycket att låta det gå obemärkt förbi.

I denna lista har vi inte kunnat medtaga *Dalton Trumbo*, då vi faktiskt såg den först efter årsskiftet, och den kommer inte heller att ha premiär förrän i februari, men vi kan alltid varmt rekommendera den.

Några milstenar, januari 2016

- 3 Marcus Tullius Cicero 2120 år, fortfarande aktuell, det latinska språkets främsta stilist.
- 5 950 år sedan Edvard Bekännaren dog, med oöverskådliga konsekvenser för Englands framtid (1066).
 - Alfred Brendel 85 år.
 - Robert Duvall 85 år.
 - Diane Keaton 85 år.
 - 120 år sedan Wilhelm Röntgen gjorde sig skyldig till Röntgenstrålning.
- 6 950 år sedan Harold Godwinson kröntes till laglig kung av England.
 - Lufthansa fyller 80 år.
- 9 Susannah York 75 år.
 - Joan Baez 75 år.
- 12 Jack London 140 år.
- 14 Faye Dunaway 75 år.
- 15 Irland fyller 100 år som fri stat.
- 18 80 år sedan Rudyard Kipling dog, fyllde 150 strax före årsskiftet.
- 19 Dolly Parton 70 år.
- 21 Placido Domingo 75 år.

Kalasresa med förvecklingar, del 11: Stilla dagar i Pelling

Ett sällsamt mail kom hemifrån från en vän om hans upplevelser av Jan Fridegård. Då jag redan för ett år sedan återgivit hans brev är det onödigt att göra det på nytt, men det intressantaste med hans mail var hans undran över att jag är ut och är in (nu sedan 22 år genom 33 resor) underkastat mig svårartade provningar och strapatser för ett okänt syftes skull och hans

frågan vad som drev mig. Jag mindes min kashmirivän i Delhi som skämtsamt frågade mig om jag visste vad Indien betydde. Jag kunde inte ana vad han menade, men svaret var: "Never again" – Aldrig mer!" Jag mindes också min tyske turistvän för länge sedan på Indira Gandhis flygplats, som svårt medtagen menade, att "resa i Indien är ett hårt arbete".

Vad som varje år drar mig tillbaka till detta förskräckliga land är dess andlighet. Vi har ingen sådan andlighet i Europa. I synnerhet Sverige är ett extremt sekulärt samhälle som i praktiken nästan utesluter andlig strävan och verksamhet, vilket dess ökända kulturfientlighet understryker. Jan Fridegård strävade i motsatt riktning och blev för detta förtalad och föraktad, liksom Dag Hammarskjöld, när hans "Vägmärken" kom ut. Närmast andlighet i Europa kommer man i Grekland genom dess alltjämt sedan Antiken levande filosofiska mentalitet.

I Indien startade den första skrivna kulturen, och världens äldsta religion har aldrig avbrutits eller ersatts där utan är efter 3000 år mera levande än någonsin med sin mysticism, symbolism, panteism och oöverskådliga mytologi, men denna religion kom från bergen. Ju högre upp i bergen man kommer, desto högre andlighet träffar man på, desto innerligare kultur, desto bättre människor och desto högre respekt för livet. Det är detta som på nytt drar mig till de högsta och vackraste bergen varje år, för förnyelsen av det andliga arv som jag bär med mig i själen och som i Göteborg nästan aldrig fått existera annat än i motvind och motgångar.

Morgonen då jag lämnade Darjeeling var det solsken men disigt, och man kunde nätt och jämnt skönja toppen av Kanjenjunga, som om hon kastade ett öga in över molnen. Under jeepresan ner till Jorethang under larm av förödande burkmusik är nivåskillnaden mer än 1000 meter, och där nere får man nästan panik av längtan tillbaka upp till en anständig nivå bland bergen.

Samma väder var förhärskande i Pelling, men där kunde man faktiskt nästan skönja hela berget. På morgonen hade det klarnat ytterligare, och när jag gick upp till klostret Sangha Choeling klev hon plötsligt ut ur molnen om dock fortfarande draperad i vissa dimmor. Hur som helst, det verkade gå åt rätt håll, och man såg mer och mer blå himmel för varje timme. Det var bara att hoppas på att det skulle fortsätta.

Bland de övriga gästerna på hotellet märktes ett ungt belgiskt par och ett original från Trieste. Han hette Patrizia. Vi pratade italienska med varandra, och han var på en jorden-runtresa. Han stack inte under stol med sina enorma utgifter och hur mycket han hade blivit lurad, bland annat av kashmiris i Delhi naturligtvis, och han-hon-det var tydligen mycket rik. Han var inte sympatisk, verkade närmast som en *freak*, men man kunde tala med honom trots hans forsande skrytsamhet. Han påminde närmast om en demaskerad clown, var rödhårig men snaggad och gick med spetshalsduk.

Med det belgiska paret satt vi hela kvällen med värden framför brasan och samtalade. Han berättade bland annat om muslimernas fiasko i Pelling, som verkar vara ett mycket friskt ställe, både hälsomässigt och mentalt. Överallt i Sikkim hade muslimer från Uttar Pradesh försökt vinna insteg, och om en lyckats öppna en butik tog han snart dit en kompanjon som snart öppnade en ny butik, som snart blev till en kedja, som genom hänsynslös marknadsföring snart slog ut alla inhemska konkurrenter, som i Sikkim är mera saktmodiga. När en klick sålunda var etablerad började de kräva en moské och koranskolor. Sedan var det kört, och snart hade muslimerna en egen stadsdel med bara muslimer.

I Pelling lyckades de inte. Det fanns bara ett muslim-ägt hotell, och när ägaren ställde krav på en koranskola samlades en kommitté av ungdomar som gick hem till honom och förklarade, att det inte gick för sig. Om han insisterade på sina krav skulle de se till att han blev fördriven. Han är fortfarande ensam muslim i Pelling. Jag berättade att i Japan hade heller muslimerna aldrig lyckats bita sig fast, då japaner inte så lätt låter sig tubbas.

Jag hade tur med mitt första besök för i år hos Lama Yonda. Han var hemma men hade besök men bjöd mig ändå på lunch: ris med soppa och grönsaker och fisk, som var läcker. Han visste inte själv vad det var för slags fisk, men troligen var det väl någon karp. Hans besök var en

mor och hennes son från Darjeeling, som hade flytt därifrån då det var så kallt och rått. Sonen var mycket intresserad av mina aktiviteter, och vi bytte adresser. Om till och med Darjeelingborna själva fryser så mycket där av kylan och fuktigheten att de måste ge sig iväg så måste det vara ovanligt rått.

Då han var upptagen av sina gäster måste jag förnya mitt besök en annan dag, men bara att få komma hem till honom en gång till var en upplevelse, då hela den sikkimesiska kulturen finns koncentrerad i hans hem med tyngdpunkt på det övermåttan rikt utsmyckade buddhistiska altaret, som täcker en hel långvägg. Han har alltid något bönenamtra på som oavlåtligt stilla upprepar samma lilla sångsnutt till ett mantra, som skänker hela hemmet en förtätad och intim stämning av fromhet och den innerligaste kultur.

Naturligtvis kunde jag inte släppa detta för ett okänt och troligen stökigt bröllop i Namchi. Mitt leverne i Pelling var snarlikt det i Manali, men mera intimt med närmare vänner i närheten och med den betagande sikkimesiska kulturen in på knutarna i stället för hinduism och hippyism. Även här fick jag eget rum, och endast vädret kunde vara bättre.

(I nästa nummer: *Avsked från Pelling.*

Tillbaka till Zanskar, del 6: Mera intervjuer

Nästa morgon ville Johannes att jag skulle träffa en japan. Han var bara på tillfälligt besök men väl förtrogen med hela Asien och Sydostasien och Centralasien. Han var till yrket arkitekt och därför en ganska utpräglad teknolog. Samtidigt var han just därigenom ganska kallt objektiv. Han hade ingenting till övers och ingen respekt alls för islam:

”Det är en dum vidskepelse skapad för att kontrollera okunniga massor som genom hjärntvätt och kronisk manipulation och indoktrinering avsiktligt hindras från att tänka själva. Man kan se det som det idealiska systemet för skapandet av mänskliga robotar. Det kommunistiska partiet i Kina och Sovjetunionen var liknande system. Tänkte man själv var man samhällsfarlig och måste man oskadliggöras, som muslimerna utan den minsta betänklighet avrättar alla de kan som lämnar islam. Därför lämnar fler och fler islam. Sådan är den mänskliga naturen, som inget religiöst eller politiskt system kan rå på. Människan har bara en väg att gå, och det är sin egen. Att tvinga människan in på konstgjorda vägar har aldrig varit någon succé.

Dessutom har islam ingenting att göra i den värld vi lever i. Den är urmodig och hör hemma i medeltiden. Den är minst 700 år efter sin tid och därför hopplöst efterbliven. Att uppdatera den skulle kosta den hela dess indoktrinära system, varför det enda att göra egentligen är att skrota hela islam genast. Judendomen och kristendomen kan jag respektera, judendomen har sin oerhörda historia, och kristendomen är kärlekens religion, men islam är bara förtryck, blind lydnad, slaveri och bakåtsträvan. Där finns ingenting gott att hämta.

Vi går mot en allt rationellare värld med allt mindre utrymme för oegentligheter. Islam är en anakronistisk oegentlighet som inte kan hänga med i den globala rationaliseringen, som ohjälpligt går mot en demokratisk världsordning. Islam har inget utrymme för demokrati. I den enda muslimska demokratin Turkiet, som ändå försökte göra sig till en sekulär stat, har dess muslimska president gjort sig till diktator genom en allomfattande korrupktion. Imamen av Malaysia har öppet förklarat att logiskt och rationellt tänkande är oförenligt med islam. Så islam kan hälsa hem. Vi har inte islam i Japan. Muslimer har inget där att göra, om de inte anpassar sig helt efter det moderna sekulära demokratiska mönstret, och det låter vi dem veta innan de kommer, och därför kommer de inte. Vi beklagar resten av världen som lider av den muslimska mentalsjukdomen.”

”Även Kina har mer och mer börjat eliminera islam ur sitt samhälle, men Kina har aldrig uppträtt fientligt mot judar.”

”Inte Japan heller. Judar har alltid kunnat anpassa sig efter rådande spelregler och vanligen naturaliserats i de länder de bosatt sig i – araber och muslimer aldrig.”

”Ser du ner på muslimerna som ras eller som religion?”

”Jag ser ner på alla som förfaller till blind lydnad av något indoktrineringsystem, vare sig det är monoteistiskt, kommunistiskt, socialistiskt eller frireligiöst. Blind okritisk lydnad är alltid den osundaste tänkbara mentala svaghet. Kan man inte stå på egna ben kan man ännu mindre stå på andras, och då måste man förfalla och falla.”

Det var japanen, som var zenbuddhist och något av den perfekta världsmedborgaren.

Mitt i allt detta kom Louise äntligen fram till Manali. Det hade rått stor osäkerhet om hon skulle komma fram över huvud taget, även hon hade haft astronomiska visumproblem, och hon hade därför bett mig resa i förväg, så skulle hon komma i efterhand, om hon kunde. Nu var hon här.

Naturligtvis fick hon genast dela rum med mig, den där vackra lilla brådmogna flickan som bjudit ut sig hade inte mera hört av sig, så den andra halvan av min dubbelsäng var ledig.

När jag berättade allt vad jag varit med om och mitt program bad hon mig att absolut inte ändra på någonting för hennes skull. Hon kunde klara sig själv, och kanske hon kunde bidra till konferensen som jag inte kunde vara med om. Hon kunde sedan i efterhand rapportera om den för mig och kanske rentav föra protokoll.

Jag lyckades hinna presentera Louise som senkommen deltagare och ställföreträdare i min frånvaro inför Johannes och några av de andra. Hon var mycket intresserad av ämnet, då det var så aktuellt för Sverige, och hennes intresse motiverade Johannes till frågan:

”Är det något du skulle vilja anföra direkt?”

Det var som att ha knäppt på en strömbrytare. Hon hade mycket att säga.

”Det förekom inte någon rasism i Sverige till för bara några år sedan, åtminstone ingen öppen sådan. Det är massinvandringen av afrikaner och muslimer som för första gången någonsin gjort rasismen till ett problem i Sverige, då de flesta normala svenskar måste reagera naturligt och tänka att muslimer och afrikaner inte har något i Sverige att göra, i synnerhet om de inte kan anpassa sig till svenska förhållanden, inte kan trivas med klimatet, inte kan lämna de konflikter de flydde ifrån bakom sig i sina turbulenta muslimska länder utan tar dem med sig till Sverige med gängkrig, vendettor och hedersmord utom annan kriminalitet. Om de prioriterar sitt muslimska medborgarskap framför sitt svenska medborgarskap förtjänar de inte något svenskt medborgarskap. Om de kommer hit bara för att bråka, pådyvla Sverige sin okristna religion, importera egna brutala sharialagar att sätta över de svenska och leva utan arbete som arbetsdugliga tiggare på den svenska statens bekostnad har de ingenting i Sverige att göra. Kort sagt, massinvandringen av muslimer och afrikaner har gjort svenskarna till rasister vilket de aldrig var tidigare. Jag vet inte hur problemet skall lösas. Det är politikerna som har ställt till med det, så det är deras skyldighet att göra det, men det värsta tycks vara att de varken kan eller vill lösa det. Så länge det är på det sättet måste det bara förvärras,” menade Louise.

Johannes svarade efter en tankepaus: ”Precis så verkar situationen vara i flertalet europeiska länder. Afrikaner och muslimer pådyvlar sig Europa utan annat än bråk och problem i bagaget. Tack för att du vill vara med, Louise.”

Så slöts det. Jag lämnade henne i deras vård, hon fann sig väl omhändertagen från början, och hon verkade mer än väl trivas i sin nya roll.

(I nästa nummer: *En helt annan värld*)

Tålamoedsresan, del 13: Uppbrott

Så var man tillbaka i Leh i den ständigt tutande trafiken i ständiga stockningar, där alla var i vägen för varandra och tutade på varandra, men där bilarna mest av allt tycktes tuta på fotgängarna, som mest var i vägen. Hela centrala Leh borde omvandlas till gågator. Det är enda sättet att ta sig fram.

Ett symptom: När jag satt på *Happy World* såg jag en gänglig dam gå förbi helt invirad i sjal och med munskydd, man såg ingenting av hennes ansikte, men jag kände genast igen henne: Det var Karin från Holland. Jag anropade henne, och vi var båda mycket glada över att se varandra. Hon höll helt med mig om att luftföroreningarna i Leh var värre än någonsin.

Hon hade funnit en artikel i tidningen om nedskräpningen av Himalaya som hon klippt ut och tänkte kopiera och sprida. Den handlade om en ny kampanj om att inte lämna några spår kvar i Himalaya av nedskräpande turister utan att hela tiden vara noga med att ta allting med sig tillbaka som man fört upp. Problemet var dock mest de indiska turisterna, som var värst.

Karin hade haft underbara dagar i Lingshed och tänkte sig också till Nubra i vanlig ordning. Hon berättade att Françoise nu bodde på Lung Snon, en väninna till Cathérine.

Plötsligt var Lung Snon fullt av gäster. Utom fyra fransyskor med Françoise var där två unga belgare och en korean. De var alla involverade i skolprojektet, som handlade om att starta skolor i Ladakh, främst i Zanskar. Françoise är den ledande kraften i detta, nästan lika gammal som Cathérine (över 70) och som senast var i Zanskar här på vintern. Jag frågade om Cathérine och fick veta, att hon skulle komma till vintern. Om jag kom i januari kunde jag få träffa henne.

Även belgarna hade varit här på vintern. Det hade bara varit 30 grader kallt – det kan gå ner till 40.

Dagen ägnades åt ett avskedsbesök hos överste Wangdus. Jag skulle ju resa följande morgon. Han var hemma och bjöd på lunch, en äkta ladakhisk lagom kryddstark fundamental stuvning av något slag med *curd* efteråt.

Han gav mig fullkomligt rätt beträffande miljöförstöringen i Leh. Därför besökte han staden så lite som möjligt. Han till och med avrättade den ladakhiska lokalmusiken, som han menade att även den bara var organiserat oväsen. Det värsta av allt i Ladakh menade han dock vara avfolkningen av byarna. Det fanns inga barn i byarna längre, och odlingarna sjönk i träda, då ungdomarna bara ville göra snabba pengar i stan.

Han menade att turisterna kunde göra en insats genom att propsa på att bara beställa lokal mat, glömma alla italienska, israeliska och snabbmatsrestauranger och insistera på att bara bli serverade det lokalt typiska. Det skulle alla må bra av, i synnerhet turisterna, som skulle slippa all skräpmat, bönderna, som skulle se någon mening i att börja odla igen, och framför allt det nya systemet med *home stays*, där hem erbjöd allt det lokalt vardagliga och genuina åt turisterna, som skulle få bo som hemma.

På kvällen hade jag middag med Karin på *Tenzing Dickey* som sig bör. Det var inte planerat, men hon dök upp, och hon var välkommen. Det blev en lång middag, då vi hade så mycket gemensamma intressen, så jag kom inte hem igen förrän efter 9. Det var strömavbrott, allt var mörkt och låst, och det regnade. Karin hade bett mig absolut ta en taxi till busstationen, och om det regnade kunde det ju vara bedrövligt att ta sig dit med paraply klockan 4 i mörkret med eventuellt alla stadens arga hundar efter sig. Under våren hade det hänt att ett 9-årigt barn blivit angripet av ett 20-tal herrelösa hundar som hade ätit upp henne. Dessa hundar var inte att leka med. Överste Wangdus menade att det räckte med en käpp att ha till skydd, men man kunde inte veta. Det svåraste bekymret var regnet, som man hoppades att inte skulle sabotera vägarna i morgon.

Jag fick väcka upp Legdan, vi gjorde upp, och han organiserade en taxi åt mig. Allt löste sig, Min totala räkning för nio nätter med frukost blev drygt 3500 rupier eller 450 kronor. Både med Legdan, Karin och Wangdus hoppades jag kunna hålla flitigare kontakt per e-post i framtiden.

Emellertid tilltog regnet. Det verkade gå över medan jag satt med Legdan, men medan kvällen tilltog tilltog även regnet, vilket var synnerligen oroväckande med minnet färskt av tidigare katastrofer, som 2000 och 2010. Nu var det 2014. Det var bara att somna ifrån det, om det gick.

Naturligtvis gick det inte, och regnet bara höll på. Efter halv 4 var det omöjligt att ens vila mer, och då regnade det som värst – det hade då hållit på i 10 timmar. Det var bara att ändå förbereda sig för avresan.

Taxin skulle komma och hämta mig kvart över 4. Ingen taxi, och det regnade. Skulle jag strunta i taxin och gå till stationen med paraply och utmana hundarna? Jag väntade. Ingen taxi. Till slut blev jag otålig och gick ut till gatan för att vänta där. Den var mörk i ösregnet. Inget liv. Ingen taxi.

(I nästa nummer: *En bergsöken i snö och regn*)

Fjölårets avslutning

Det blev ingen andra resa till Himalaya i år på grund av oförutsedda motgångar och utgifter. När jag kom hem i september väntade mig en räkning på drygt 3000 kronor för utlöst alarm på min arbetsplats. Jag hade anlänt dit en onsdagskväll efter någon omtumlande upplevelse och tryckt fel kod, varvid ett alarm utlösts som jag i avsaknad av mobil inte kunde avstyra. Min stora otur var att det just den kvällen inte råkade finnas en enda annan människa i hela huset.

Därtill kom andra extraordinära utgifter på nästan 2000 kronor för utbyte av utslitna cykeldelar, bland annat båda däcken, och dit gick hela den återstående Indienbudgeten. Det var bara att stanna hemma och spara, så kunde man i stället hänge sig åt sin arbetsnarkomani. Ibland får man göra det också.

God fortsättning på det nya året!

Göteborg den 4 januari 2016